

Voorwoord

In 2009 bracht *Groniek* het themanummer 'Bronnen' uit. Hierin werd aandacht besteed aan het gebruik van bronnen en de verhoudingen tussen bronnen, historici en historisch onderzoek. Op welke manier beïnvloeden deze elkaar, en hoe bepalen zij het kader waarin onderzoek naar het verleden mogelijk wordt gemaakt? Centraal stonden onderwerpen als historische hulpwetenschappen, interdisciplinair onderzoek en interpretatie en waarheidsvinding van bronnen. Waar in 'Bronnen' omgang en functie de thema's waren, wordt in 'Kracht van het beeld' dieper op een bepaald soort bronnen ingegaan. Verscheidenheid aan en gebruik van bronnen verandert mee met de interpretatie van het verleden en met de wereld zelf, en in dit nummer wordt een lange tijd onderbelichte bron behandeld: het beeld.

Studierichtingen die zich geheel of gedeeltelijk wijden aan de bestudering van visuele cultuur zijn de afgelopen tijd snel in aantal toegenomen. Naast het al lange tijd bestaande Kunstgeschiedenis, richten jonge studies als Communicatiewetenschappen, Kunsten Cultuur en Media en ook Marketingwetenschappen zich op het effect dat 'beelden' op de mens hebben. Aan de hand van psychologische, semiotische, filosofische, iconografische en andere theorieën wordt vernieuwend onderzoek verricht. Dat onderzoek gaat bijvoorbeeld in op de manier waarop beelden onze werkelijkheid vormen, over de kracht van visuele propaganda of over de onderbewuste boodschappen die afbeeldingen bevatten. Het gebruik van beeld in *historisch* onderzoek heeft zich echter lange tijd beperkt tot het 'plaatje bij een praatje'. Het gebruiken van afbeeldingen als bronnen biedt echter vele mogelijkheden en kent zijn eigen voordelen.

Pas recentelijk kan ook in de 'gewone' geschiedwetenschap de visuele cultuur op grotere belangstelling rekenen. Beelden kunnen een rijke historische bron vormen voor de oplettende historicus, maar dit inzicht is betrekkelijk nieuw en kan zich nog sterk verbreden. In dit themanummer wil *Groniek* daarom aandacht bieden aan en voorbeelden geven van het gebruik van beeld als bron in de geschiedwetenschap. Of het nou schilderijen uit de negentiende, persfoto's uit de twintigste, of zelfgemaakte videoclips uit de eenentwintigste eeuw zijn, beelden vormen een rijk pallet aan mogelijke interpretaties in een verscheidenheid aan historisch onderzoek.

Henri Beunders en Martijn Kleppe, beide verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, leiden het themanummer in met een artikel over

het toenemend gebruik van afbeeldingen in het geschiedenisonderwijs en de historische wetenschap. In de *canon van Nederland* spelen afbeeldingen bijvoorbeeld een grote rol, en ook in musea, archieven en festivals is meer aandacht voor beeldmateriaal gekomen. Ook wordt de rol besproken die fotografie is gaan spelen op het wetenschappelijk toneel.

Tity de Vries schrijft over het belang en gebruik van foto's als historische bronnen aan de hand van afbeeldingen van het Jordaanoproer. Deze 'opstand' in de jaren '30 in de Amsterdamse Jordaan was een reactie op overheidsmaatregelen om de economische crisis tegen te gaan. Aan de hand van afbeeldingen in kranten en met aandacht voor de context van publicatie, kan het oproer op een nieuwe wijze worden benaderd.

Susan Aasman behandelt een betrekkelijk nieuwe vorm van beeld: (audio)visuele cultuur. Zij bespreekt de transformatie van betekenissen in beeldmateriaal en de remediatie van onze perceptie van het verleden. Zo worden in een zelfgemaakte videoclip op YouTube, zwart-wit foto's uit de Grote Depressie van de jaren '30 gecombineerd met negentiende-eeuwse muziek om de huidige recessie af te beelden. Historische context en media veranderen, maar beelden blijken toch opnieuw te (kunnen) worden gebruikt voor een zelfde of een nieuwe boodschap.

De Britse kunsthistoricus Nicholas Tromans bespreekt een andere en oudere vorm van historische beelden: de schilderkunst. Hij verkent in zijn artikel de rol van beeld en beeldspraak in de negentiende-eeuwse Oriëntalistische schilderkunst. Wat zeggen de beelden en vormen die werden gebruikt in deze kunsttraditie over Europese opvattingen en het Europese zelfbeeld? Met andere woorden, hoe kunnen deze beelden worden gebruikt om de sociale en culturele historische context te verhelderen?

Het laatste thema-artikel heeft de vorm van een interview. Redactieleden Margriet Fokken en Abel Knottnerus spraken met Peter Burke tijdens zijn bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen in maart 2010. Peter Burke is vooral bekend geworden door zijn cultuurhistorische onderzoek naar de vroegmoderne geschiedenis, bijvoorbeeld in zijn werk over de fabricatie van Louis XIV. In het interview spreekt Burke over zijn nieuwe onderzoek, de positie van cultuurgeschiedenis in de huidige historische wetenschappen, culturele identiteit, en geeft hij zijn mening over het gebruik van beelden als bronnen.

Het supplement opent met een 'Hoog van de Toren' van Jan Poelstra, waarin hij betoogt dat in populaire filmcultuur in Hollywood de 'nobeile wilde' zich tot een eigen stijlfiguur heeft ontwikkeld. Deze representatie is

echter een ideaalbeeld van een niet-Westerling. Het feit dat de Westerse hoofdrolspeler toch altijd de 'nobelste wilde' blijkt en de samenleving te eenvoudig wordt voorgesteld, leidt niet tot meer respect en waardering voor andere culturen.

Jos Perry bespreekt in zijn 'Persoonlijkheden' het eredoctoraat dat in 1979 door de Rijksuniversiteit Groningen aan Theun de Vries (1907-2005) werd verleend. Ook in de jaren '70 was de benoeming van deze marxistische schrijver en historicus al omstreden. Perry beschrijft de onevenwichtigheden in het werk en het leven van De Vries, die bekritiseerd werd om zijn marxistisch determinisme en communistische sympathieën, maar wiens historische werken een groot publiek wisten te bereiken.

In de rubriek 'Historisch Erfgoed' vertelt Minou Schraven over de soms verhitte ruzies rondom nationaal historisch erfgoed. Illustratief zijn Griekse antieke voorwerpen, die in de loop der tijd over de gehele wereld verspreid zijn geraakt, maar nu terug worden geëist door de Griekse overheid en musea. Naast het Griekse erfgoed bespreekt Schraven nog enkele voorbeelden waaruit pijnpunten blijken bij begrippen als cultureel eigendom, ethiek en authenticiteit.

Met dit themanummer hoopt *Groniek* de mogelijkheden van het gebruik van beelden als historische bronnen duidelijker te hebben gemaakt.

De redactie wenst u veel leesplezier.